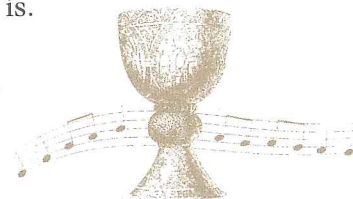

A zenében ez az időszak énekes (vokális) korszak, a kórusművészet aranykora. Az „*a cappella*” (kíséret nélküli) szerkesztés máig élő hagyománya ekkor virágzik ki Európában. A XV. században jelenik meg a mai értelemben vett kórus. Ezek kis létszámú együttesek, mindössze 8-12 énekest számlálnak. Hangszereket is alkalmaztak szólójátéokra vagy kíséretre.

A vonós és fúvós hangszerek mellett már feltűnik az *orgona*, amely majd a barokk korban kap fontos szerepet. A legkedveltebb instrumentum a *lant*, elterjedtsége a későbbi századokban a „házi” hangszerré váló zongoráéhoz hasonló.

A zeneművek elterjedésében döntő szerepet játszik az első zenei nyomdák (Gutenberg János) megjelenése. A középkori kéziratos kultúra után a kompozíciók közkinccsé válhatnak. A XV. század végéig számos nyomda alakul az itáliai városokban, Németországban, Franciaországban és Angliában, de Mátyás uralkodása alatt jön létre Hess András budai nyomdája is.

Műfajok

MISE

A mise (latin: missa) a római katolikus egyház központi szertartásának állandó szövegrészeire épül, a katolikus liturgia fő formája. A görög és latin szövegű tételek: *Kyrie eleison* (jelentése: Uram, irgalmazz), *Gloria in excelsis Deo* (jelentése: Dicsőség a magasságban Istennek), *Credo in unum Deum* (jelentése: Hiszek egy Istenben), *Sanctus* (jelentése: Szent), *Benedictus* (jelentése: Áldott) és *Agnus Dei* (jelentése: Isten Báránya), amelyek a középkorban a gregorián ének egyszólamúságát táplálták, most többszólamú feldolgozásban jelennek meg. A szerkesztés alapja lehet egyetlen meghatározott dallam (*cantus firmus*), amely a „tartó” (tenor) szólamban, de másutt is felhangzik. A gregorián mellett világi melódia is szerepel ilyen minőségben. A legnépszerűbb ilyen dal a XV. századi francia chanson, a *L’homme armé* (ejtsd: lomm ármé), erre szinte minden jelentős reneszánsz szerző komponált misét.

A mise mint zenei műfaj és forma napjainkig él a zeneszerzői gyakorlatban. Szövegének lírai és drámai fordulatai kitűnő alkalmat nyújtanak a zeneköltői fantázia szárnyalására.

L'homme armé francia chanson a XV. századból

Rablöjöö...

Lukin László szövege

Kyrie

a L'homme armé miséből

GUILLAUME DUFAY
(németalföldi, XV. sz.)

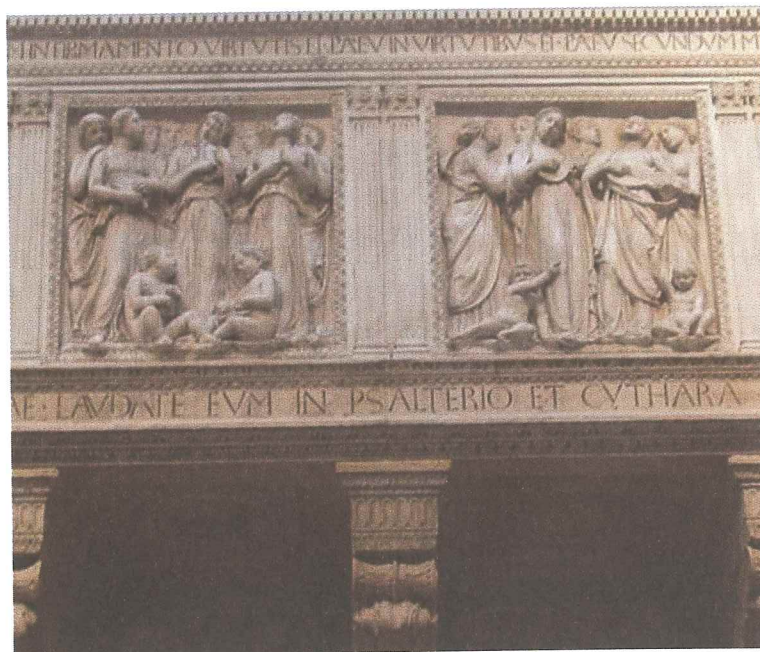
A chanson dallama vezérszólam (cantus firmus) a tenor szólam-ban található (5. ütem).

ZENEHALLGATÁS: *Viva la Musica I. – 11.*

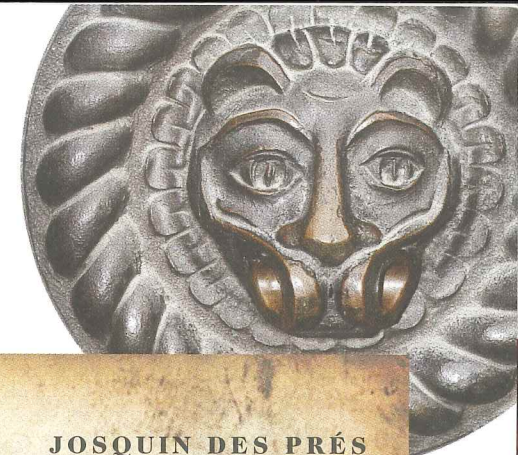
MOTETTA

A motetta (az ófrancia „mot” szó latinósított alakja) vallásos szövegre (pl. himnuszra, zsoltárversre) komponált többszólamú kórusmű. Az egyes verssorok, mondatok más-más dallamba öltöznek. Szerkesztésében a homofónia és a polifónia érvényesül. A *homofónia* esetében egy szólam hordozza a fődallamot, és a többiek alárendelt viszonyban állnak vele. A szólamok együtthang-zanak, ritmusuk és szövegük azonos.

A *polifónia* a szólamok önállóságát, mellérendelt viszonyát teszi meg a szerkesztés alapjává. A témák időbeli eltolódással, imitációs rendben szólnak meg. Az *imitáció* (a latin szó jelentése: utánpótlás) a kánonban megismert szigorú körmozgás szabadabb formája, az ellenpontozó művészet lehetőségeinek nyújt teret.

Robbia: Éneklő fiatalok a firenzei dóm karzatán

Ave vera virginitas

JOSQUIN DES PRÉS

(németalföldi, 1450–1521)

Sheet music for the motet "Ave vera virginitas" by Josquin Des Prés. The score is written for four voices: Soprano (S.), Alto (A.), Tenor (T.), and Bass (B.). The key signature is one flat (B-flat) and the time signature is 3/4. The lyrics are in Latin and are repeated in the original and a simplified version below.

Original Lyrics:

S. A - ve ve - ra vir - gi - ni - tas,
A. A - ve ve - ra vir - gi - ni - tas,
T. A - ve ve - ra vir - gi - ni -
B. A - ve ve - ra vir - gi - ni - tas,

Simplified Lyrics:

S. Im - ma - cu - la - - - ta cas - ti - tas, Cu -
A. Im - ma - cu - la - - - ta cas - ti - tas, Cu -
T. - tas, Im - ma - cu - la - ta cas - ti
B. Im - ma - cu - la - - - ta cas - ti - tas, Cu -

Final Verse:

S. ius pu - ri - fi - ca - ti - o, Nost -
A. ius pu - ri - fi - ca - ti - o, Nost -
T. tas, Cu - ius pu - ri - fi - ca - ti -
B. ius pu - ri - fi - ca - ti - o, Nost -

A szoprán és a tenor szólam kvintkánon formában jelenik meg a műben.

ZENEHALLGATÁS: *Viva la Musica I. – 12.*

Caravaggio: Emmauszi vacsora

GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA

(1525 Palestrina – 1594 Róma)

A reneszánsz kor egyik leg-jelentősebb olasz zeneszerzője. Nevét szülővárosától kölcsönözte. Egész életét Rómában töltötte. Gyermekkorában a római Santa Maria Maggiore bazilika kóristája. 1551-ben nevezték ki a római Szent Péter-Bazilika Gyulakápolnájának karmesterévé. Pártfogója III. Gyula pápa volt. Később Lassus utódaként a lateráni San Giovanni-templom, majd a Santa Maria Maggiore karmestere lett. Stílusának nemes egyszerűsége, szerkesztési tökélye iskolát teremtett, amely

ket Palestrina-stílus néven ma is mindenütt tanítanak. Ennek fő sajátossága a gregorián dallamok kerek formálására, könnyen énekelhetőségére emlékeztető melódiaképzés, az ellenpont művészete, mely szigorú tilalmak szerint szabályozza a dallamok hangközlépéseit, és a szólamok közt keletkező hangközviszonyokat. Szövegeinek (misék, motetták, madrigálok) kiválasztásában rendkívül igényes volt. Több mint 600 alkotásában a szöveg, a dallam és a harmónia egysége jelenik meg. Kortársai a „Musicae princeps” (a Zene fejedelme) néven tisztelték.

Giovanni pierluigi

G. P. da Palestrina aláírása

Reneszánsz orgona

ORLANDUS
LASSUS
(1532 Mons – 1594 München)

A németalföldi születésű Lasso (vagy Orlando di Lasso) a XVI. század egyik legsokoldalúbb zeneszerzője. Zenei képzése szülővárosában (Mons), a Szent Miklós-templom gyermekkarában kezdődött. Gyönyörű hangja miatt Fernando Gonzaga, V. Károly németalföldi seregeinek vezére magával vitte Szicíliába, majd Milánóba. Ezt követően Rómába, majd Firenzébe ment. Zeneszerzőként egész Európát beutazta, minden stílusban jártos volt. Végül a bajor hercegi udvar

muzsikusaként Münchenben élte le életét. Több mint 2000 műve maradt ránk. A reneszánsz műfajok mindegyikében otthonos szerző alkotásait latin, német, francia, flamand és olasz nyelven írta.

Sírfelirata:

Hic est ille Lassus, lassum qui recreat orbem
Itt van Lassus, a „fáradt”, a fáradt földet üdítő.

MADRIGÁL

A madrigál (latin: matricalis, jelentése: anyától való) a latin nyelvű motettával szemben az anyanyelvi költészet zenei megfogalmazása. Nem egyházi, hanem világi témái a természet, a pásztorélet, a szerelem képeit sorakoztatják fel. Kapcsolódik a kor divatos táncaihoz is.

Zsoldos szerenád

Szabó Miklós szövege

ORLANDUS LASSUS

Asz - szo-nyom, é - des úr - nóm, hall - jad e

Asz - szo-nyom, é - des úr - nóm, hall - jad e

Asz - szo-nyom, é - des úr - nóm, hall - jad e

Asz - szo-nyom, é - des úr - nóm, hall - jad e

víg da - lom. Asz - szo-nyom, é - des úr - nóm,

víg da - lom. Asz - szo-nyom, é - des úr - nóm,

víg da - lom. Asz - szo-nyom, é - des úr - nóm,

víg da - lom. Asz - szo-nyom, é - des úr - nóm,

hall - jad e víg da - lom, mert ab - la - kod - nál,

hall - jad e víg da - lom, mert ab - la - kod - nál,

hall - jad víg da - lom, mert ab - la - kod - nál,

hall - jad e víg da - lom, mert ab - la - kod - nál,